

QUYI ZARAFSHON VOHASI TURIZM IMKONIYATLARI

Srojeva Gulbahor Vahobovna

Tarix va filologiya kafedrası o'qituvchisi

Osiyo Xalqaro Universiteti

Buxoro, O'zbekiston.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10084703>

Annotatsiya. Mamlakatimizda hukm surayotgan tinchlik va osoyishtalik, tabiatning rang-barang go'zalligi, yurtimizning boy va qadimiy tarixi, xaqimizning bag'rikengligi, yuksak fazilatlariga egaligi hamda ularning xushmuomila va mehmonnavozlik xislatlari turizmni rivojlantirishda katta ahamiyatga egadir. Butun dunyodan yurtimizning barcha viloyatlariga tashrif buyurayotgan sayyohlar uzoq o'tmishdan hikoya qiluvchi qadimiy yodgorliklarga, xalqimizning betakror tabiati va milliy qadriyatlariga katta qiziqish bildirayotganligi sir emas.

Kalit so'zlar: Qadimiy yozma manbalar, Buxoro, Samarqand, Xorazm muzey qo'riqxonalar, Mir Sayyid Bahrom, Qosimshayx, Deggaron majmuasi.

LOWER ZARAFSHAN OASIS TOURISM OPPORTUNITIES

Abstract. The peace and tranquility that prevails in our country, the colorful beauty of nature, the rich and ancient history of our country, the tolerance and high qualities of our people, as well as their politeness and hospitality are of great importance in the development of tourism. It is no secret that tourists visiting all regions of our country from all over the world show great interest in the ancient monuments that tell the story of the distant past, the unique nature and national values of our people.

Key words: Ancient written sources, Bukhara, Samarkand, Khorezm museum reserves, Mir Sayyid Bahrom, Qasimshaikh, Deggaron complex.

НИЖНЕЗАРАФШАНСКИЙ ОАЗИС ТУРИСТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ

Аннотация. Мир и спокойствие, царящие в нашей стране, красочная красота природы, богатая и древняя история нашей страны, толерантность и высокие качества нашего народа, а также его вежливость и гостеприимство имеют большое значение в развитии туризма. . Не секрет, что туристы со всего мира, посещающие все регионы нашей страны, с большим интересом относятся к древним памятникам, повествующим об истории далекого прошлого, уникальной природе и национальных ценностях нашего народа.

Ключевые слова: Древние письменные источники, Бухара, Самарканд, Хорезмские музеи-заповедники, Мир Сайид Бахром, Касимшейх, комплекс Деггарон.

KirishMustaqillik yillarida mamlakatimizda turizm sohasining bosqichma-bosqich rivojlanib borishi natijasida yurtimiz dunyo sayyohlarining nigohida eng go'zal maskanlardan biriga aylandi. Bugungi kunda Respublikamizning qaysi hududida muzey qo'riqxonalar tashkil etilgan bo'lsa, buning evaziga o'sha joylarda xorijiy sayyohlik ishlari (Buxoro, Samarqand va Xorazm muzey qo'riqxonalar misolida) tez sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Bu sohani tartibga soluvchi zarur huquqiy-me'yoriy asoslar yaratilganligi bois, uning infratuzilmasini rivojlantirish yo'lida milliy qadriyatlarni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash, madaniy meros ob'ektlarini tiklash yoki ta'mirlash, ularning atroflarini obodonlashtirish bo'yicha tizimli hamda

keng miqyosli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bugun yurtimiz sayyohlik ko'lamini va tarixiy qadamjolari ko'pligi bo'yicha dunyoda yetakchi 10 ta mamlakat safidan joy olganligi ham kishini quvontiradi, albatta.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-yanvardagi "O'zbekiston respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5611-son, 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmonlari, 2017-yil 24-maydagi "Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ'ib qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi" PQ-2995-son Qarorida¹ belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlashda, shuningdek ushbu yo'nalishga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan ishlarni amalga oshirishda ko'plab amaliy tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda hukm surayotgan tinchlik va osoyishtalik, tabiatning rang-barang go'zalligi, yurtimizning boy va qadimiy tarixi, xaqimizning bag'rikengligi, yuksak fazilatlariga egaligi hamda ularning xushmuomila va mehmonnavozlik xislatlari turizmni rivojlantirishda katta ahamiyatga egadir. Butun dunyodan yurtimizning barcha viloyatlariga tashrif buyurayotgan sayyohlar uzoq o'tmishdan hikoya qiluvchi qadimiy yodgorliklarga, xalqimizning betakror tabiati va milliy qadriyatlariga katta qiziqish bildirayotganligi sir emas.

Bugungi kunda quyi Zarafshon vohasi hududining ham boy tarixi, bugungacha saqlanib kelinayotgan nodir madaniy-tarixiy merosi ochilmagan qo'riqdek o'z muxlislarini kutmoqda. Xususan, birgina Navoiy viloyati hududida jami 232 ta madaniy meros ob'ektlari ro'yxatga olingan bo'lib, shundan me'morchilik ob'ektlari 63 ta, arxeologiyaga oid 121 ta, monumental yodgorliklar 48 tani tashkil etadi. Karmana tumanining o'zida esa Respublika miqyosidagi to'rtta, mahalliy hokimiyatlarga tegishli bo'lgan o'n beshta tarixiy yodgorliklar va tepalar bor. Bundan tashqari o'n beshta monumental san'at asarlari mavjud². Ular arxeologik yodgorliklar sanalmish madaniy me'ros ob'ektlari – tepaliklar, ziyoratgohlar va xushmanzara hamda diqqatga sazovor joylardir. Bunga dunyoga mashhur bo'lib borayotgan Sarmishsoy qoyatosh suratlari misol bo'la oladi.

Navoiy viloyatining Uchquduq shahrida Tosh o'rmon, hozirgi Navbahor tumani Uchtut, Ijand, Sangbursoy qishloqlarida o'tkazilgan arxeologik izlanishlarning natijasida bu yerlardan tosh asri ovchilarining mehnat qurollari va ibtidoiy qoyatosh suratlari topilgan hamda YUNESKONing tarixiy yodgorliklar ro'yhatiga kiritilgani bugungi kunda hech kimga sir emas³. Shuningdek, Raboti Malik, Mir Sayid Bahrom, Qosim Shayx, Deggaron majmuasi, Toshmachit, Shohimardon kabi me'moriy obidalar, Burquttepa, Oqsochtepa kabi arxeologik va Oltinsoy, Nurota kabi dam olish maskanlari esa o'zining go'zal va xushmanzara tabiati bilan tashrif buyuruvchilarda ajoyib taasurotlar qoldiradi. Xususan, Karmana tumani hududida joylashgan me'moriy obidalardan **Mir Sayyid Bahrom** X-XI asrlarda yashagan yetuk alloma, din arbobi, taqvodor, karomatlar sohibi, komillikka erishgan avliyo bo'lib, silsilasi bo'yicha

¹ O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <https://www.lex.uz/>

² Navoiy viloyat hokimligining "Viloyat madaniy meros ob'ektlarini asrash markazi" ning statistik ma'lumotlari.

³ Qarang: S.Inoyatov, O.Hayitova. Karmana tarix ko'zgusida. T.: Sharq, 2006. –B.21-22.

payg'ambar Muhammad (s.a.v)ga borib taqaladi⁴. Uning maqbarasi Karmana shahri markazida joylashgan. U X-XI asrlarga xos bo'lib, respublika hisobidagi obidalar qatoriga kiradi. Bino somoniylar davrida bunyod etilgan bo'lib, uning ichki qismi o'rtasida Mir Sayyid Bahrom dafn etilgan. Qabr yonida arabcha bitiklar yozilgan ikkita qabr toshi ham saqlanib qolgan. Maqbaraning g'arb tomonida tabiiy tepalik bo'lgan. Atrofi mozar bo'lib, uni Mir Sayyid Bahrom mozori deb atashgan. Hozirgi kunda tepalik, mozar va machit buzilib ketgan. Mir Sayyid Bahrom maqbarasi xususida o'tgan asrning 50-yillarida rus sharqshunoslaridan V.A.Nilsen va A.K.Pisarchiklar alohida tadqiqot olib borishgan. Ularning tadqiqotlarida asosan obidalarning me'morchiligiga oid ma'lumotlar keltiriladi⁵.

XVI asr ma'naviy hayotida o'chmas iz qoldirgan **Qosim Shayx Azizonning** butun faoliyati ezgu va xayrli ishlarga qaratilgan. Buxoro hukmdori Abdullaxon II ning hazrat Qosim Shayxga bo'lgan ixlosi yuzasidan 1558 yilda Karmanada xonaqoh barpo etgan. Qosim Shayx bu xonaqohda karmanaliklarga tasavvuf ilmidan saboq bergan. Buni xonaqohdagi talabalarning dars qilishi va yotib-turishi uchun ko'plab xujralarning mavjudligi tasdiqlab turibdi. Bu xonaqoh tarixiga oid batafsil ma'lumotlar A.Pisarchik, A.Semyonov, Ye.Nekrasova, S.Inoyatov, H.To'raev, A.Hotamov, Sh.Xalilov, R.Qodirovlarning maqola va risolalarida uchraydi. Y.Nekrasova Qosim Shayx me'moriy majmuasini o'rganib, Abdulahadxon hazirasi va uning atrofida joylashgan binolarning qurilgan davri, o'lchami, vazifasi va me'moriy tuzilishiga alohida ahamiyat beradi. Xonaqoh gumbazli masjid hamda o'nta bir-biriga tutash bo'lgan hujralar va ayvondan iborat. Qosim Shayx masjidi va u kishining qabri atrofida hujralarda Karmana madrasalarining talabalari o'z ustozlaridan saboq olganlari ham manbalarda aytib o'tiladi⁶.

Deggaron majmuasi Karmana shahridan 30 km g'arbdagi Hazora qishlog'i yonida joylashgan Movarounnahrda eng qadimgi masjidlardan biri. Ma'lumotlarda keltirilishicha, masjid Buxoro shahridagi Ismoil Somoniy maqbarasidan ham qadimiyroqdir. Adabiyotshunos N.Mallaev Deggaron masjidini XI asr obidasi degan fikrni bildirib: "Qoraxoniylar va xorazmshoxlar hukmronligi davrida qurilgan binolardan birmuncha ko'proq yodgorliklar saqlanib qolgan. Bulardan biri Hazora qishlog'idagi XI asrda qurilgan masjiddir"⁷, -deb aytib o'tadi.

Yodgorlik zardushtiylar davri me'morchiligi uslubida qurilgan. U tashqi ko'rinishi jihatidan unchalik mahobatli emas. To'rt devorli imorat ustida to'qqizta gumbaz joylashgan. Qator ustunlarga tayanadigan tosh yo'ylar ichkari qismini kichik-kichik hujralarga ajratadi. Tarixiy manbalarda keltirilishicha, bu yerda hunarmandlar, xususan, o'tga chidamli qozon tayorlovchilar yashagan.

Bu go'zal maskanlar yurtimizning milliy iftihori sifatida dunyo sayyohlariga ko'z tutib turganday go'yo. Mazkur hududlarni ilmiy o'rganish orqali keng jamoatchilikka targ'ib qilib borish sayyohlik ishlari bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar va muzey xodimlari zimmasiga ulkan vazifalar yuklaydi. Shu bilan bir qatorda shuni ham alohida ta'kidlab o'tish lozimki,

⁴ Qarang: Abu Tohirxoja. Samariya. Fors tilidan Sh.Vohidov, B.Aminov tarjimasini. T.: Yangi asr avlodi, 2009. – B.161.

⁵ Kandaxarov A. Buxoro xonligi va unda Karmanalik shayxlar faoliyati. Toshkent. Tafakkur, 2018. – B.72

⁶ Pisarchik A. Pamyatniki Karmane. Soobsheniya instituta istorii i teorii arxitektury. Vypusk 4. M.: 1945. – str.30.

⁷ Kandaxarov A. Buxoro xonligi va unda Karmanalik shayxlar faoliyati. Toshkent. Tafakkur, 2018. – B.76.

Navoiy viloyatida turizm sohasini yanada rivojlantirish maqsadida hukumatimiz tomonidan qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Viloyat hududida bugungi kunda sayyohlarga xizmat ko'rsatuvchi 26 ta mehmonxona mavjud bo'lib, ularning 10 tasi Navoiy shahrida, 8 tasi Karmana tumanida, 3 tasi Nurota tumanida, 1 tadan Zarafshon va Uchquduq shaharlarida tashkil etilgan. Xususan, ular orasidan 23 ta mehmonxonada xorijiy sayyohlarga xizmat ko'rsatish huquqini beruvchi litsenziyalar mavjud. Ta'kidlash lozimki, bugungi kunda viloyatimizdagi mavjud mehmonxonalar bir vaqtning o'zida 1500 nafar sayyohga xizmat ko'rsatish quvvatiga ega.

Xorijiy sayyohlarning tashriflarini ko'paytirish va turizmni rivojlantirish uchun bu borada o'z yechimini kutib yotgan bir qator muammolar mavjud. Misol tariqasida, yuqorida sanab o'tilgan hududlar va tarixiy ob'ektlar bo'yicha aniq ma'lumotlar beruvchi sayyohlik yo'nalishlari (marshrutlari) ishlab chiqilmaganligini hamda tarixiy ob'ektlarning bir- biri bilan masofaning olisligini ko'rsatib o'tish mumkin. Buning oqibatida shahar hududlarida jahon andozalariga mos keluvchi mehmonxonalarning yetarli bo'lishiga qaramay mahalliy va xorijiy sayyohlarning soni kutilganidek darajada emas. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, viloyat hududidagi madaniy me'ros ob'ektlarini Respublikamiz turizm marshruti tarkibidagi alohida yangi tashkil etilishi lozim deb topilgan "Navoiy tarixiy va tabiiy muzeylari va ob'ektlari" marshrutiga kiritish lozim. Bu esa Respublikamizning ijtimoiy va iqtisodiy salohiyatiga o'zining quyidagicha ijobiy ta'sirini ko'rsatadi:

- Navoiy viloyatida tarixiy-tabiiy muzey qo'riqxonalarining tashkil etilishi viloyatda mahalliy va xorijiy sayyohlik tarmoqlarini va turizmni rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi;

- viloyatda joylashgan madaniy me'ros ob'ektlarining muntazam joriy va mukammal ta'mirlashni yo'lga qo'yish imkoni paydo bo'ladi;

- tarixiy arxeologik yodgorliklar muhofaza hududlari qat'iy nazoratga olinadi, uning atroflari yanada obodonlashtiriladi. Uning qarovsizligi va egasizligiga barham beriladi;

- tarixiy hududlar va ziyoratgohlarga tashrif buyuruvchilarga qulayliklar yaratilishi natijasida xalqaro va mahalliy turizm keskin rivojlanadi hamda xorijlik olimlar bilan hamkorlikda viloyatimiz tarixini o'rganishning yangi yo'nalishlari paydo bo'ladi;

- qo'shimcha ish o'rinlari yaratilib, iqtisodiy faol aholining bandligini oshirishga va xalqimiz farovonligini yuksaltirishga, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ko'maklashadi.

Shuningdek ushbu sohaning rivojlanishi madaniy meroslarimizdan bahramand bo'layotgan yoshlarda yurtimizning boy tarixiga hurmat va ehtirom, badiiy estetik didning shakllanishida ham ijobiy axamiyatga ega.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. <https://www.lex.uz/>
2. Vahobovna, S. G. (2021). Khoja Abdulkhaliq Ghijduvani And Its Method. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 2(10), 39-40.
3. Navoiy viloyat hokimligining "Viloyat madaniy meros ob'ektlarini asrash markazi" ning statistik ma'lumotlari.

4. S.Inoyatov, O.Hayitova. Karmana tarix ko'zgasida. T.: Sharq, 2006.
5. Abu Tohirxoja. Samariya. Fors tilidan Sh.Vohidov, B.Aminov tarjimai. T.: Yangi asr avlodi, 2009.
6. Писарчик А. Памятники Кармине. Сообщения института истории и теории архитектуры. Выпуск 4. М.: 1945.
7. Kandaxarov A. Buxoro xonligi va unda Karmanalik shayxlar faoliyati. Toshkent. Tafakkur, 2018.
8. Sadullayev, U. (2023). THE ROLE OF WOMEN IN NEIGHBORHOOD MANAGEMENT IN UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(9), 132-135.
9. Shokir o'gli, U. S. (2023). MILLIY QADRIYATLARIMIZ ASROVCHISI. *Journal of new century innovations*, 35(1), 79-80.
10. Sadullayev, U. (2023). THE ROLE OF THE NEIGHBORHOOD IN THE SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY. *Modern Science and Research*, 2(10), 755-757.
11. Shokir O'g'li, S. U. (2023). THE IMPORTANCE OF THE MAHALLA SYSTEM'S REFORMATIONS IN NEW UZBEKISTAN. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(10), 25-30.
12. Sadullayev, U. (2023). O'zbekistonda xotin-qizlarga berilayotgan e'tibor: mahalla boshqaruvida xotin-qizlarning roli. In *Oriental Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 551-556). ООО «SupportScience».
13. Shokir o'g'li, S. U. (2023). MAHALLANING JAMIYAT IJTIMOYIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI. *Научный Фокус*, 1(6), 369-371.
14. Муродов, X. (2022). MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA
15. O'ZBEKISTONDA XALQARO TURIZMNING RIVOJLANISHI VA UNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI. Ижтимоий-гуманитар
16. Orifjonovich, O. A. (2023). COGNITIVE-DISCURSIVE APPROACH TO THE ANALYSIS OF FILM DISCOURSE. *International Journal Of Literature And Languages*, 3(10), 25-31.
17. Orifjonovich, O. A. (2023). KINODISKURS LINGVISTIK SISTEMANING BIR QISMI SIFATIDA. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(23), 208-211.
18. Sulaymonovna, Q. N., & Orifjonovich, O. A. (2023, May). XOLID HUSAYNIYNING ASARLARI TARJIMALARIDA KONSEPTUAL METAFORALAR TALQINI VA TAHLILI. In *Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes* (pp. 147-150).
19. Ollomurodov, A. (2023). MULTIDISCIPLINARY AND INTERDISCIPLINARY STUDY OF METAPHOR. *Modern Science and Research*, 2(9), 136-139.
20. Orifjonovich, O. A. (2023). METAFORANING KO'P TARMOQLI VA FANLARARO O'RGANILISHI.
21. Sulaymonovna, Q. N., Tashpulatovna, K. M., & Orifjonovich, O. A. (2023). COGNITIVE AND LINGUOCULTURAL CHARACTERISTICS OF METAPHORS. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(3), 849-854.

22. фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 1(4), 13-13.
23. Salimovich, M. H. (2022). Tourism Development in Bukhara During the 1990s and Its Problems. *International Journal on Integrated Education*, 5(6), 298-302.
24. Муродов, Х. (2022, April). СОСТОЯНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ УЗБЕКИСТАНА НАКАНУНЕ НЕЗАВИСИМОСТИ. In *International Conference on Research Identity, Value and Ethics* (pp. 140-143).
25. Murodov, H. S. (2023). MARKAZIY OSIYODA RIVOJLANISHNING YANGI TENDENTSIYALARI: QOZOG 'ISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH VA HAMKORLIK MASALALARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4), 340-345.
26. Мурадов, Х. С. (2023). МАРКАЗИЙ ОСИЁДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ (ЎЗБЕКИСТОН МИСОЛИДА). *Educational Research in Universal Sciences*, 2(8), 84-98.
27. Toshpo'latova, S., & Ashurova, G. (2023). THE HISTORY AND DESCRIPTION OF THE WORK OF M. S. ANDREYEV - "ARK BUKHARI". *Modern Science and Research*, 2(9), 404– 409. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/24229>
28. Bobohusenov Akmal. (2023). BUXORO VOHASI QOYATOSH SURATLARINING DAVRIY TASNIFI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 29(1), 142–146. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/8667>
29. Bobohusenov Akmal, & Naimov Ismat. (2023). BAQTRIYANING BRONZA DAVRI ARXELOGIYA YODGORLIKLARINING JOYLASHUVI VA MODDIY MADANIYATI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(8), 73–80. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/557>
30. Bafoeva, R. (2023). INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING SHAKLLANISH VA O'RGANILISH MASALALARI. *Научный Фокус*, 1(3), 29-31.
31. Bafoeva, R. (2023). INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING KOGNITIV TAHLILI Ingliz va ozbek maqollari tizimlari haqida gap ketganda ularning mohiyati bir-biridan ajralib turishi aniq bo'ladi, chunki ular turli xil tarixiy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarda rivojlangan, va bu maqoll. *World of Science*, 6(6), 207-211.
32. Jabborova, A. (2023). THE CATEGORY OF PERSON IN ENGLISH GRAMMAR. *Modern Science and Research*, 2(8), 367–375. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/23467>
33. Jabborova, A. (2023). THE CATEGORY OF PERSON IN ENGLISH GRAMMAR, THE ANALYSIS OF THEIR USE IN “LOVY OF LIFE” WRITTEN BY JACK LONDON. *Modern Science and Research*, 2(9), 97–108. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/24087>
34. Jabborova, A. . (2023). PROBLEMS TO LEARN LANGUAGES. *Modern Science and Research*, 2(10), 780–786. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/24706>